

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi / Mimarlık Bölümü
2022-2023 Güz Yarıyılı

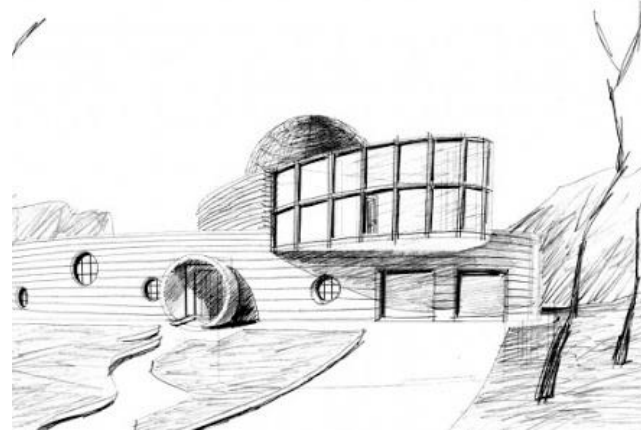
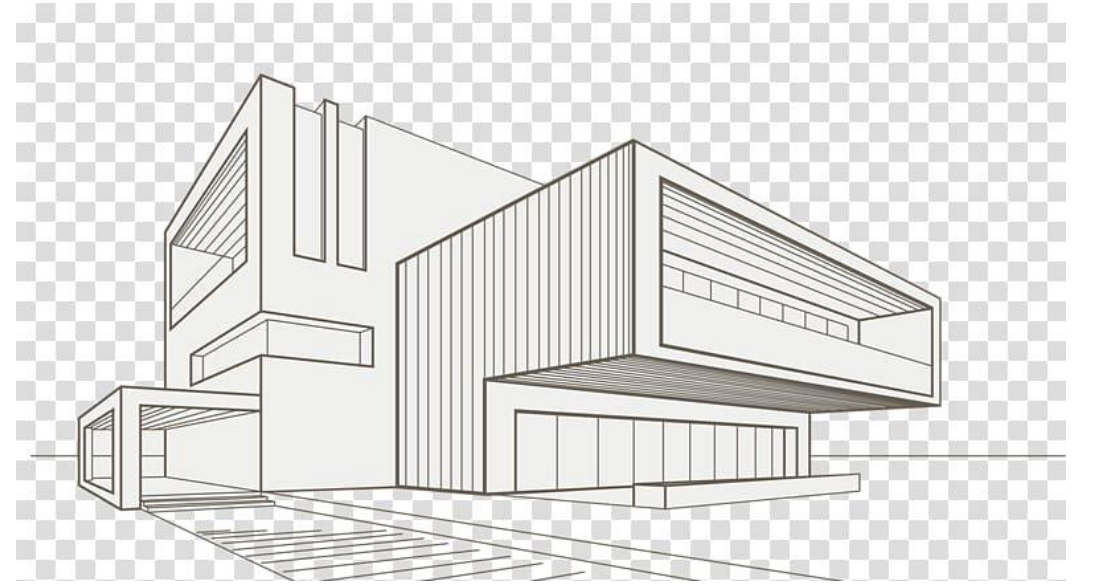

MİM 313 - MİMARLIKTA ESTETİK KAVRAMI
Doç. Dr. Mehriban MİKAYİLOVA

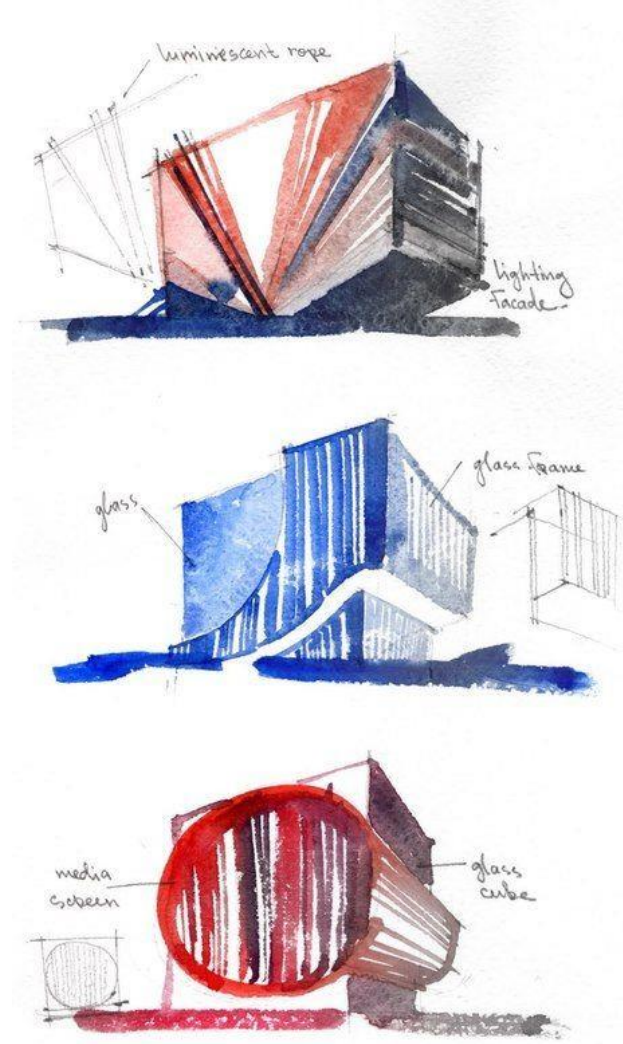
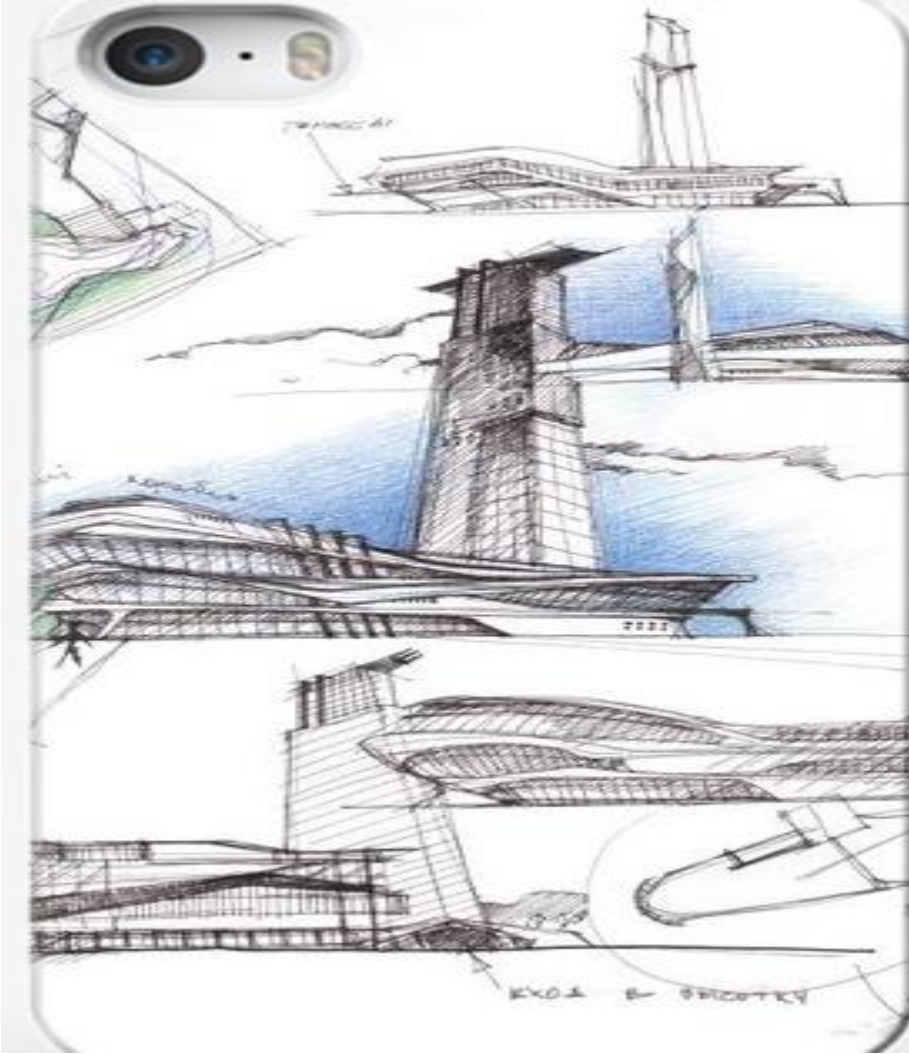
**KONU 8: «BİÇİMSEL ESTETİĞE GİRİŞ; DÜZEN, ORAN, DEVİNİM, RİTİM,
EGEMENLİK, DENGE, BİRLİK KAVRAMLARI».**

Mimari tasarımda **kompozisyon unsurları** şunlardan oluşur: nokta, çizgi, şekil, biçim (form), doku, desen, değer, ışık, renk ve alan (mekan). **Kompozisyon ilkeleri** denge, birlik, hiyerarşi, oran-orantı, uygunluk, zıtlık (kontrast), tekrar (ritm), egemenlik (vurğu), hiyerarşi (koram), baskınlık ve bütünlük olarak bilinmektedir.

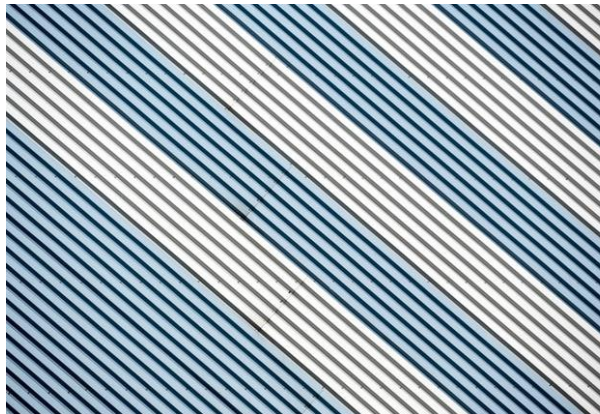
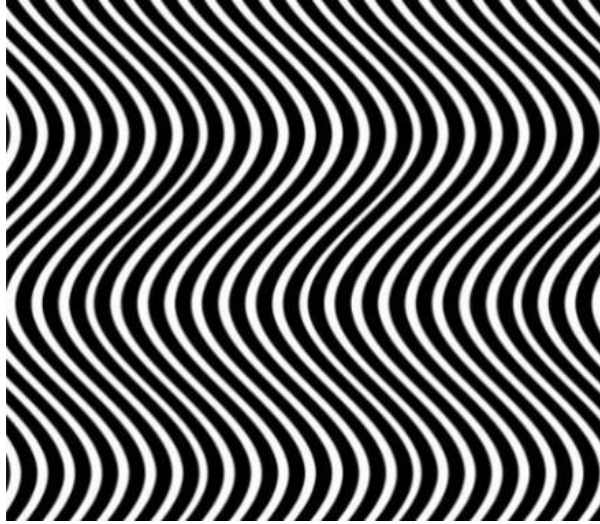
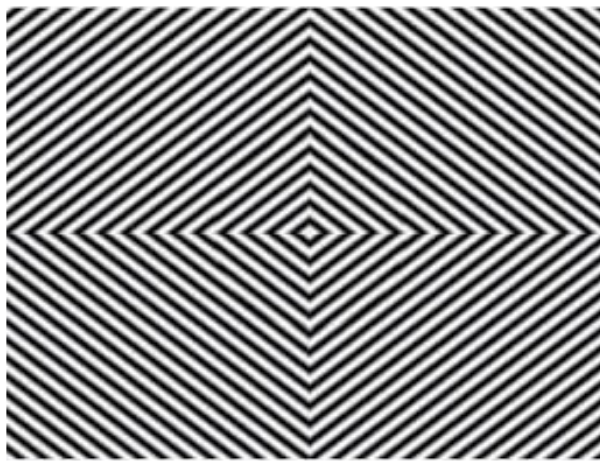

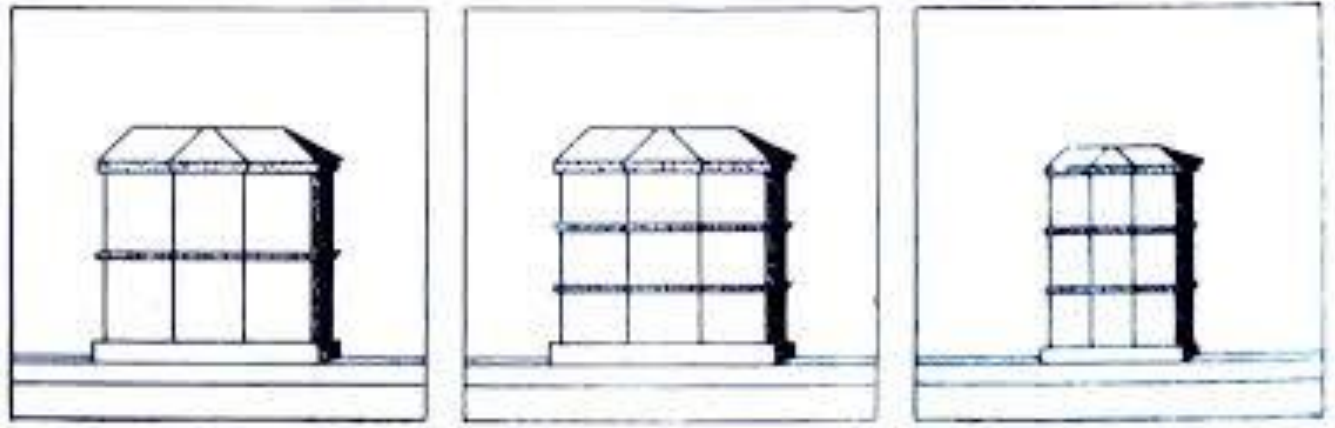
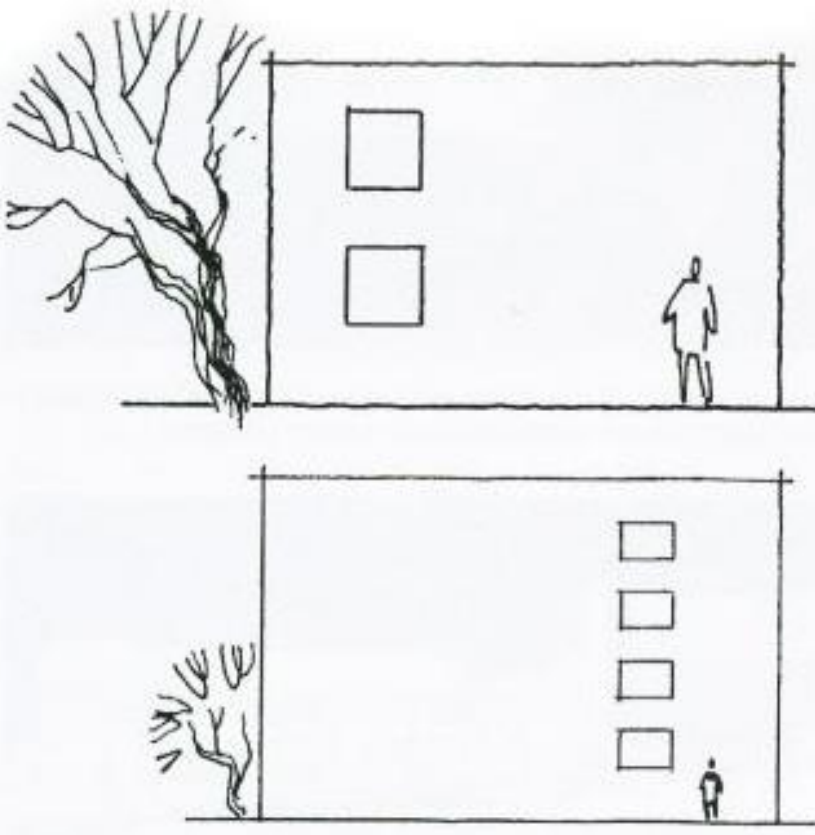
Mimarlıkta genişliği ve uzunluğu ne olursa olsun eğer bir ünsür çizgi etkisi yapıyor, çizgisel bir özellik gösterebiliyorsa o tasarım içinde bir estetik rol oynuyor demektir. Çizgilerin gösterdikleri biçim farkları dolayısıyla etkileri birbirinden farklıdır. Mimarlıkta çizgi, gergin veya yumuşak, kesin veya kararsız, zarif veya pürüzlü olarsa, onun uzunluk ve genişlik oranı, çizimi ve süreklilik derecesini algılamamıza göre saptanır.

Çizgi mimarlık tasarımında tek başına veya diğer çizgilerle ya da yüzeylerle kombinasyonlar oluşturarak; organize olabilir, dokulaşa bilir. Göze rehberlik eder. Hareketi görselleştirir. Anlatım, konu, tema oluşturabilir. Çizgiler farklı keyfiyette olabilir; kıvrımlı – düz, ince-kalın, hafif-keskin, dağınık-kontrollü. Çizgilerin farklı nitelikleri farklı anlamlar veya duyguları yansıtabilir: kıvrımlı bir çizginin doğal ve canlılık imgesi vereceği gibi, dümdüz ve kırık çizgiler insan yapımı ve mekanik bir duygu verebilir.

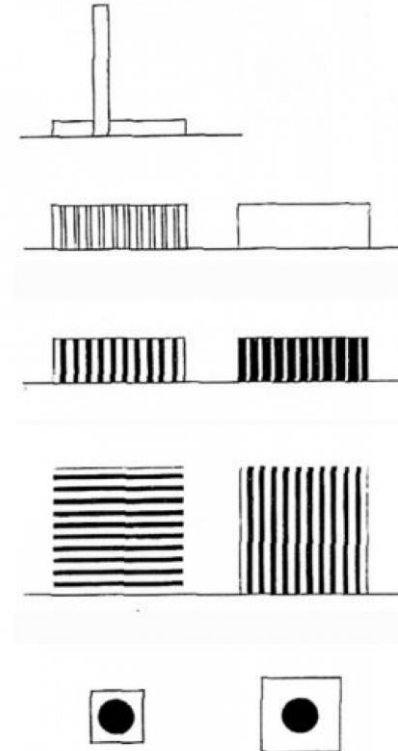
Düz çizgilerin statik etkisine karşılık eğri çizgileri arttıkça dinamizm ve hareket duygusu uyandırır. Dikey ve yatay çizgilerin durgunluk, eğri çizgiler dinamizm, hareket duygusu uyandırır. Bir çizgi ne kadar eğilip bükülürse, tıpkı deniz dalgaları gibi o nispette canlılık, kıpırdanma duygusu uyandırır. Çizgi kendi etrafından bükülerek bir takım dalgalı yüzeyler yaratabilir. Bütün bu hareketler gözü oyalar. Bu gidiş ritmik bir karakter aldığından çoğu kez göze hoş gelen bir oluşum elde edilir. Çizgi yön değiştirmelerde heyecan, hayret ve tereddüt uyandırır, kararsızlık yaratır.

Ölçüde yakınlık ve uzaklık

ÖLÇÜ
(BOYUT)

a)

b)

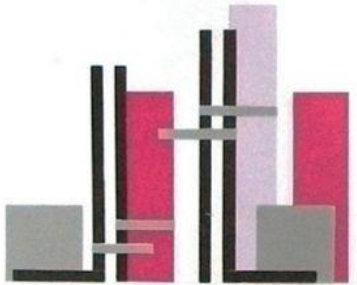
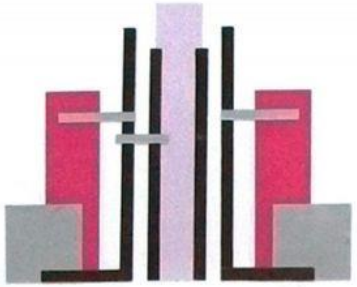
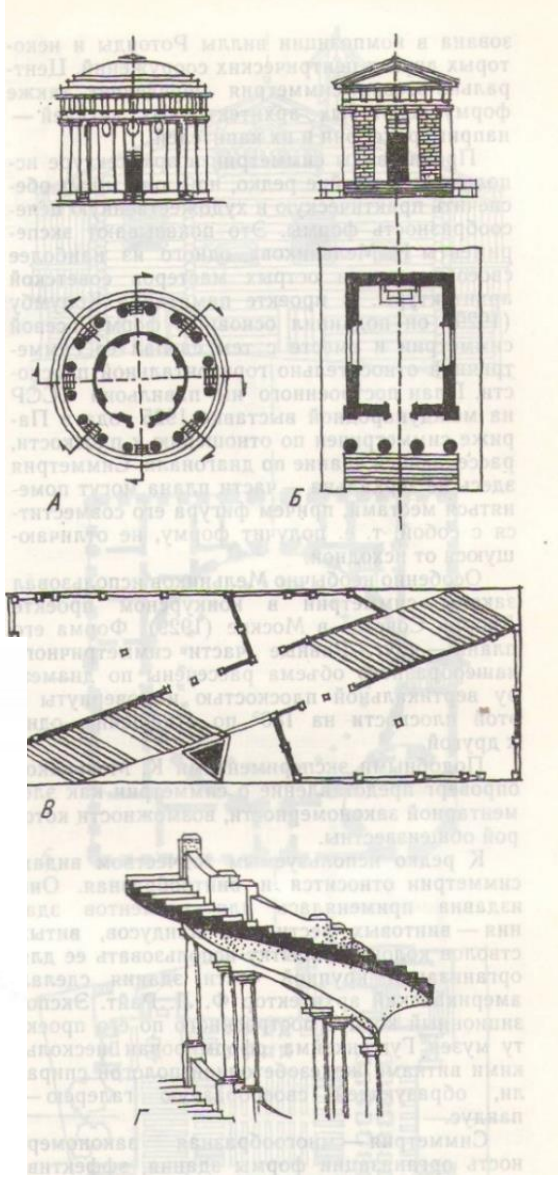
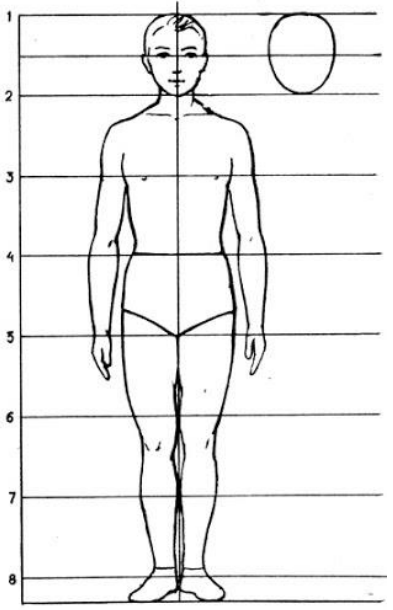

B)

r)

Ölçü (Boyut). Genel olarak var olanın biçimlendirilmesidir. Her mimarlık tasarım ögesinin boyutu işlevsel açıdan, malzeme açısından, çevreyle olan ilişkisi açısından belirlenir. Tasarım boyutlamasında insan boyutu şarttır. Yaşamda her şey insan boyutuna göre ayarlanmıştır. Bir kompozisyon daima değişik ve belirli ölçülere sahip görsel unsurların bir araya gelmesiyle oluşur. Tasarımcılar, mimarlar hiyerarşiyi hesaplayarak yani bir kompozisyondaki en önemli unsuru belirleyerek işe başlar. Mimarın en ön planda vurgulamak istediğinden en arka plana kadar kademeli şekilde sıralanan bir sistem olarak da yorumlaya biliriz. Bir görsel unsurun tasarım içindeki diğer unsurlarla kurduğu orantısal ilişkiler, onların algı ve iletişimi n etkiler.

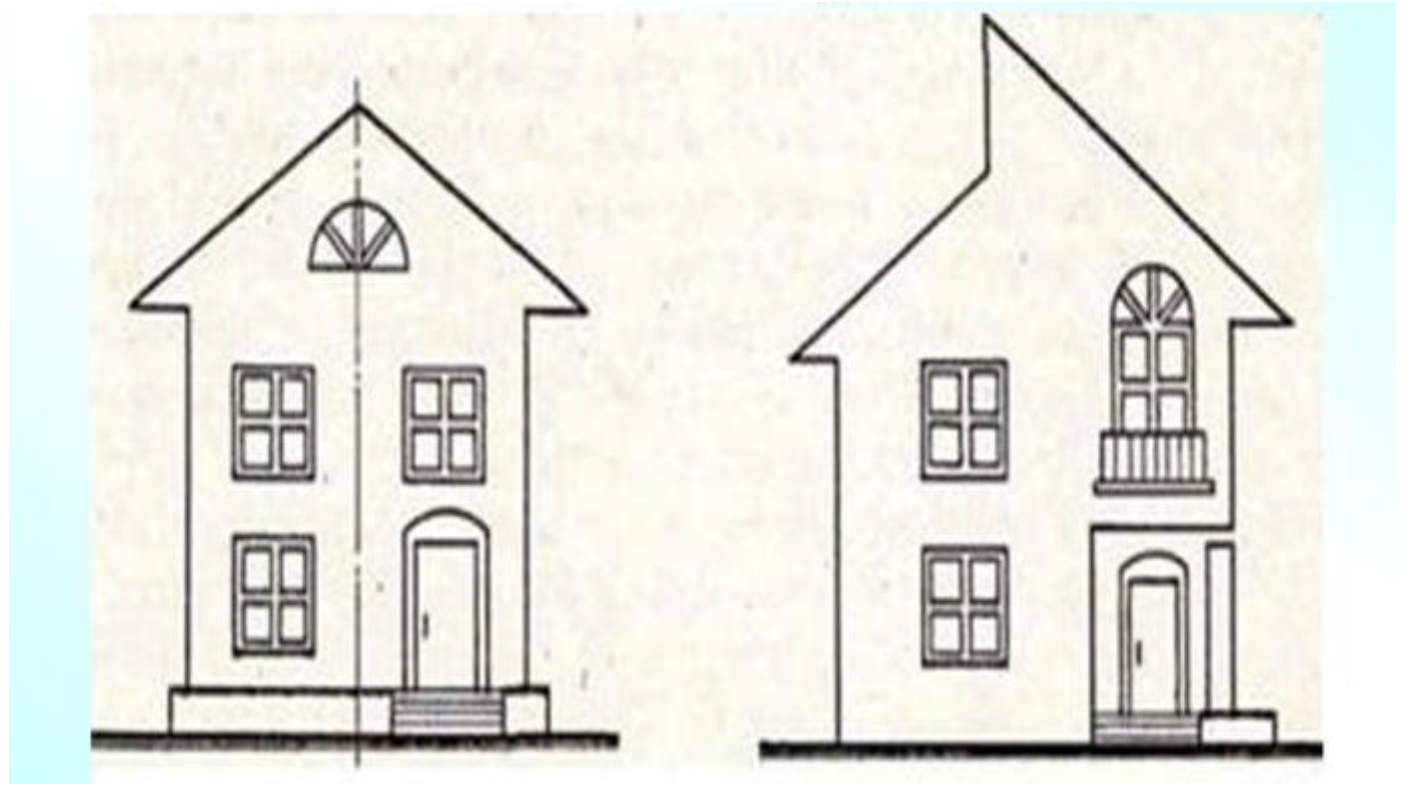

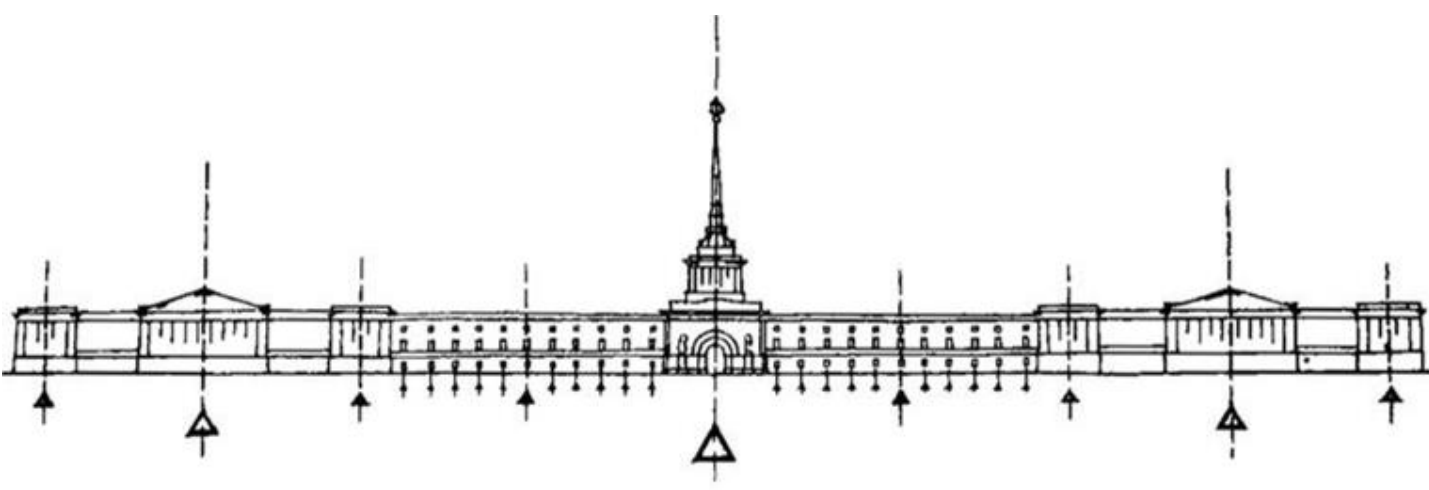
DENGE

Denge (Balans). Bir kompozisyon prensibi olarak denge, tasarımı oluşturan parçaların estetik bir biçimde yerleştirilmesidir. Bu yüzden denge, mimari kompozisyon temel prensiplerinden biridir. Tam ve uyumlu hissetmek için tasarımınızın görsel olarak “bir arada tutulması” gerekiyor. Bir kompozisyon iki farklı denge sistemi içinde düzenlenebilir. Bunlar “**simetrik denge**” ve “**asimetrik denge**”dir.

Simetrik Denge

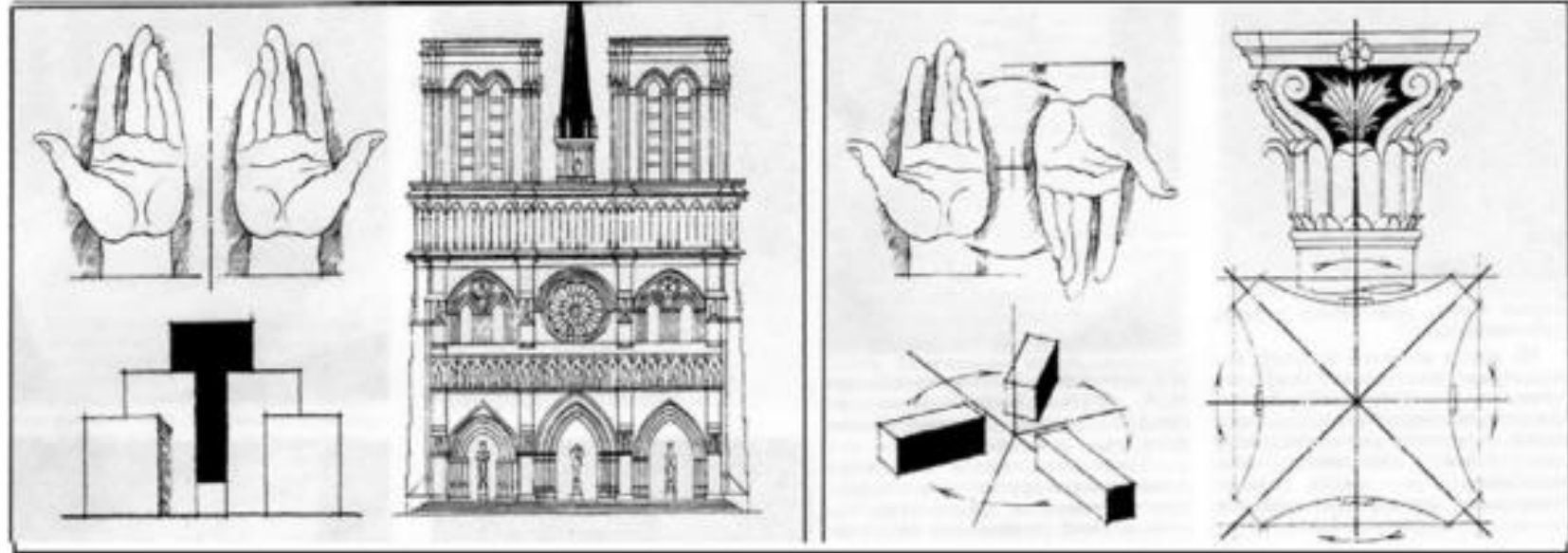
Hayali bir çizgi ya da düzlemle ayrılmış iki yönlü biçim benzerliği de simetri olarak tanımlanır. Doğada birçok simetrik biçimle karşılaşırız.

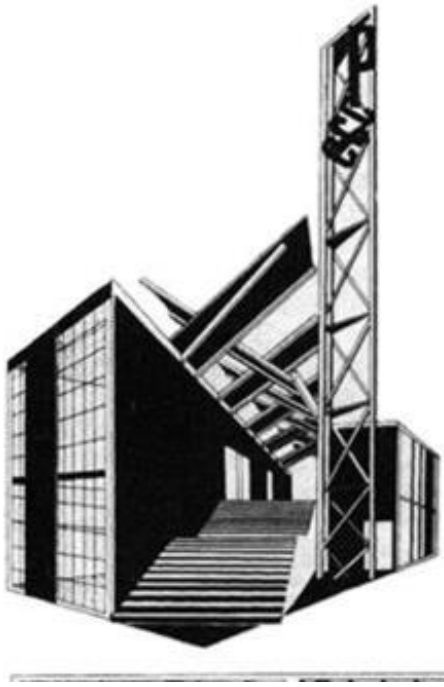

Simetrik Denge

Diğer yandan simetri, dürüstlük ve saygınlığın psikolojik simgesidir. Simetrik dengeye dayalı kompozisyonlar, daha güvenilir olmaları nedeniyle grafik tasarımlarında amatör tasarımcıları tarafından sıkça kullanılır.

Asimetrik Denge

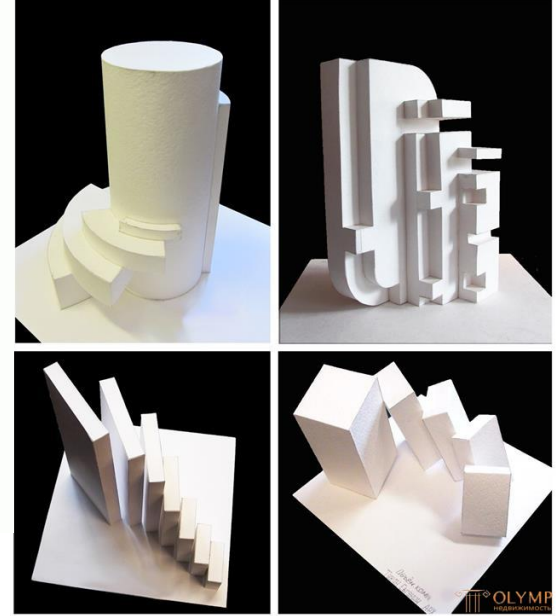
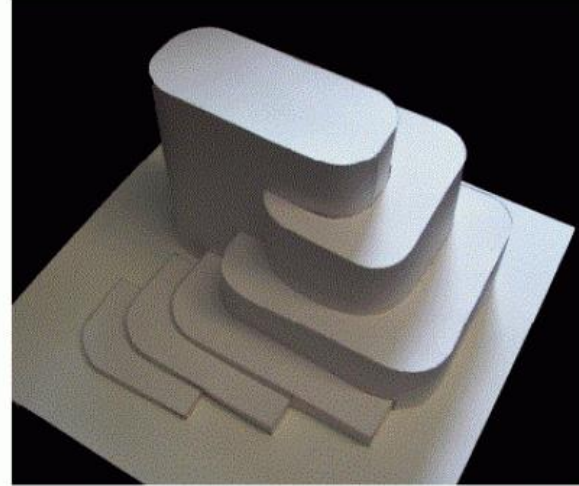
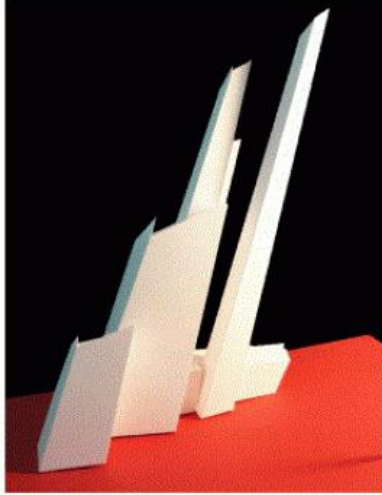

Asimetrik Denge

Simetrik dengede olduğu gibi asimetrik dengede de bir optik ağırlık merkezi vardır. Ama bu merkez, geometrik merkezden farklı bir konumdadır. Asimetrik düzenlemenin başarısı, cesur ve sorgulayıcı olmasına bağlıdır. Başka bir deyişle asimetrik denge mimarlıkta dışavurumcu ve ne kadar formüllerle anlatılmaya kalkılırsa da duygu hareketini çoğaltan bir yapıdır.

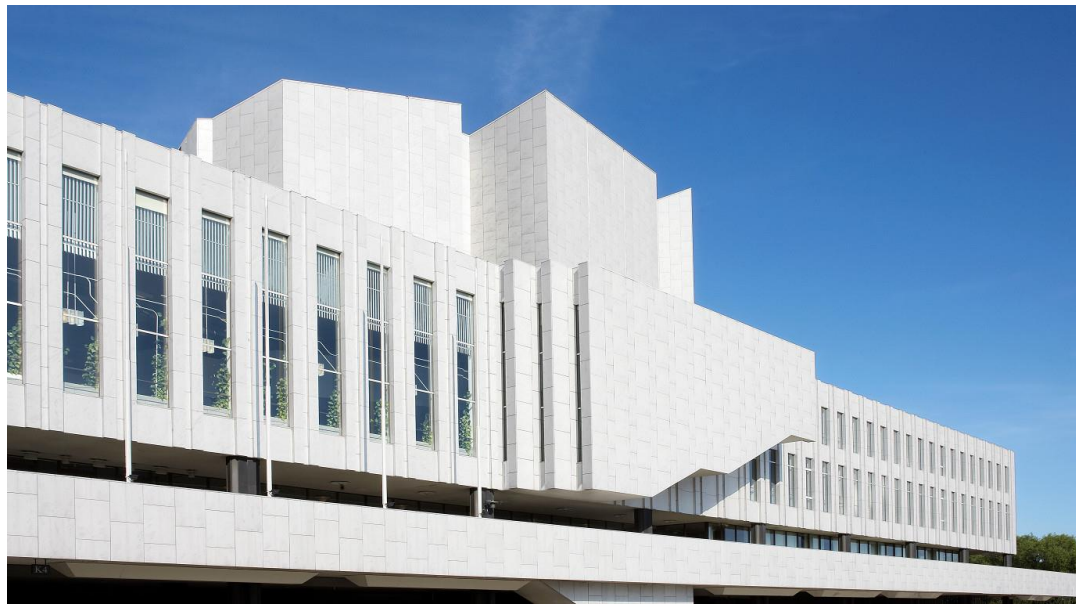
Asimetrik Denge

Simetride durağanlık ve kasılma, asimetride ise hareket ve gevşeme duygusu vardır. Birinde düzen ve kural, diğerinde keyfilik egemendir. Daha genel bir anlatımla; simetri katılık ve sınırlılığı, asimetri ise hayatı, eğlenceyi ve özgürlüğü simgeler. Gerek simetrik, gerekse asimetrik düzenlemelerle oldukça etkileyici sonuçlar elde etmek mümkündür. Sanatçı, oluşturduğu mimari kompozisyonlarda optik ağırlıklara sahip unsurları belirli dengeler içinde biraraya getirir.

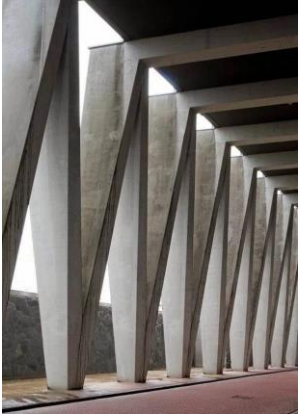
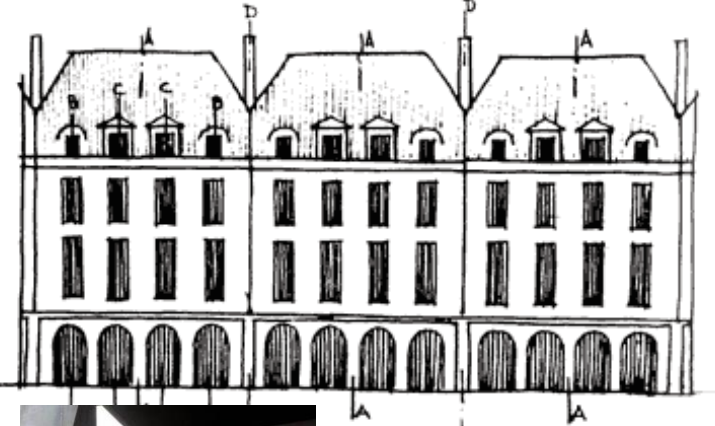
Tam tekrar

Aralıklı tekrar

Böyüyen tekrar

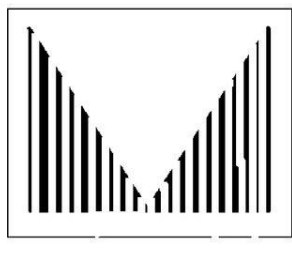
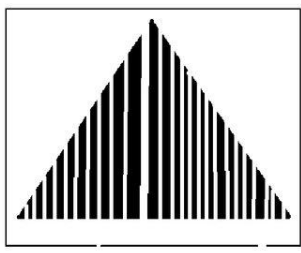
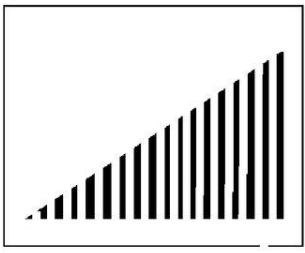

Tekrar

Tekrar (Ritm)

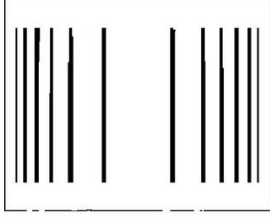
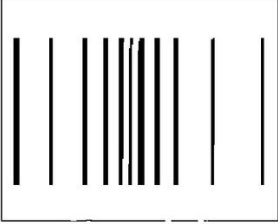
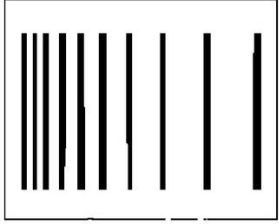
Bir ögenin aynen ya da yakın değer olarak birden fazla kullanılması tekrarı meydana getirir. Tekrar ilkesi üç çeşittir. **Tam tekrar, tekrar, aralıklı tekrar.** **Tam tekrar** biçimlerin ölçü, biçim, renk, değer ve dokularının tam anlamı ile aynı olması ve bunların eşit aralıklarla aynı yönde kullanılmasıdır.

Böyüyen tekrar

Böyüyüb-küçülen tekrar

Azalan-çokalan tekrar

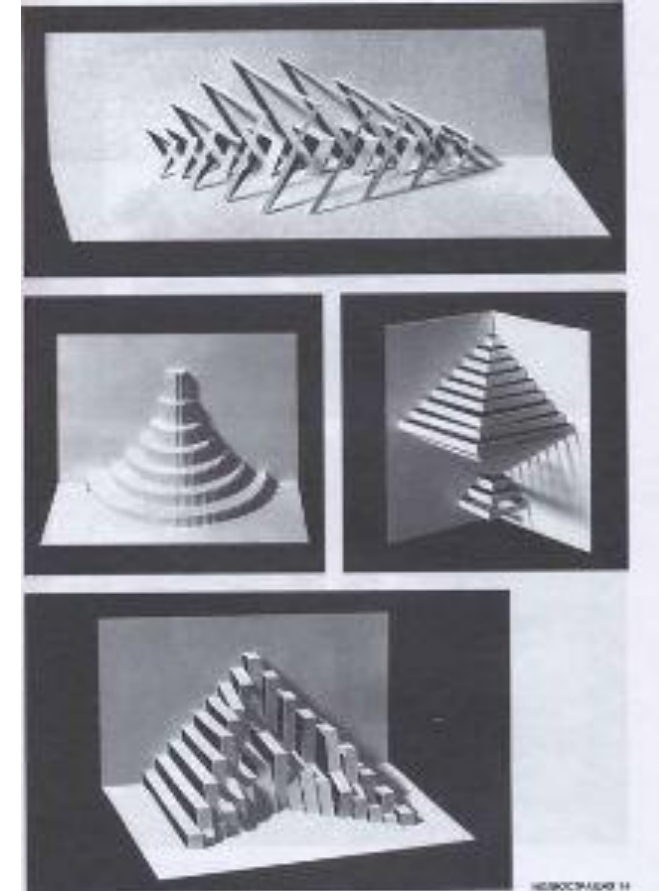
Genişlenen tekrar

Ensizleşen-Genişlenen tekrar

Genişlenen-daralan tekrar

Aralıklı tekrar

Tekrar Cisim ya da biçimlerin ölçü, biçim, renk, değer ve dokularının tam anlamı ile aynı olması fakat aralık ya da yönlerinin farklı kullanılmasıdır.

Aralıklı tekrar Birden fazla motif, biçim ya da cisim belirli aralıklarla birbiri ardınca kullanıldığında aralıklı tekrar oluşur.

Herhangi iki eleman arasındaki uzaklığa aralık (interval) denir.

Mimarlıkta Hareket (Dinamika) .

Hareket Dinamika. Bir yapının yüzeyi, bir leke yada bir çizgi ile bölünmediği ana kadar, statiktir. Hareketin amacı; cephenin statik yüzeyi canlandırmaktır. Hareketi yaratabilmek için, yüzeyin her yanını birbirine bağlamak gerekir.. Hareket, canlılık canlılık veren elemanlardan biridir. Bilimsel dille bir cismin sabit bir noktaya göre devamlı olarak durumunu değiştirmesine hareket denir. Mimarlık eserinde hareket izlenimi yaratmak mümkündür. Yalnız, hareket abartılı hareketler şeklinde anlaşılmamalıdır. Işık-gölge yardımıyla meydana çıkarılmış olan hacimli parçaların birbirine zıt yönlerde yerleştirilmesi, kütle ve renk kontrastları, eyimli detaylar ve elemanlar, kıvrılan ve açı ile oluşan çizgiler, değişen tekrarlar mimarlıkta büyük bir hareket oluştura bilir.

Mimarlıkta Dinamik Kompozisyonlar

Mimarlıkta Statik Kompozisyonlar

İyi yerleştirilmiş olan eğik çizgiler de bir hareket unsurudur. Genel olarak eğri çizgiler hareket, yatay ve dik çizgiler statiklik oluştura bilir. Öğelerin uygunluk-zıtlık içinde düzenlenmeleri, tasarım görsel algıya bağlı,"estetik hareket" değerlerini yaratmaktadır. Öğelerin kendi içlerinde ve birbirleri arasındaki zıtlıkları, kuvvetli görsel hareket ı yaratarak, alıcayı kendine çeker, bağlar. Zıtlıklar temelinde örgütlenen hareket etkileri, algıyı pekiştirir, kuvvetlendirir. Tasarım öğeleri ile elde edilen bu hareket etkileri tamamen görseldir.

Mimarlıkta kompozisyonu oluşturan öğelerin hareket etkisi

Hareket genellikle yöne bağlı olarak oluşur. Mimarlıkta kompozisyonu oluşturan öğeler karşıtlık düzeni içinde farklı hareket etkisi yaratabilir. İki ya da üç boyutlu bütün nesneler bir yön belirtmektedir. Kompozisyonlardaki birbirine yakın ve paralel nesneler bize bir uyum hissettirirken; birbirine uzak ve farklı açılarla yerleştirilmiş (birbirini kesen) nesneler ise bir zıtlık hissi oluşturmaktadır. Kompozisyonadaki yönleri değiştirmek farklı ve güzel bir sonuç sağlayabileceği gibi, bir hareket ve dinamizm de kazandırır.

Vitruvium Design Museum
Frank O. Gehry, Weil am Rhein, Germany

Eğik çizgili yüzeylerin, formların, asimmetrinin, ritmin, mimaride kullanımı.

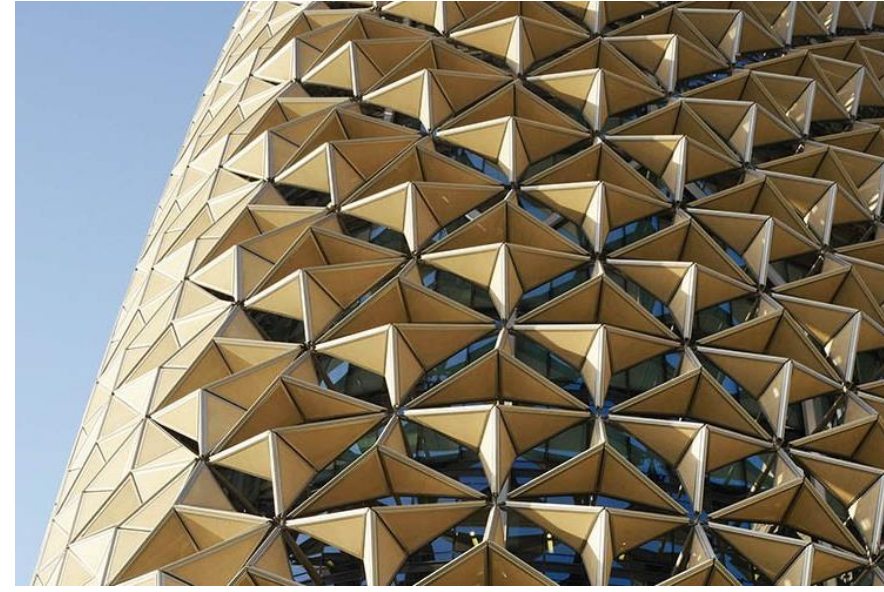
Eğik çizgili yüzeylerin, hacların, formların, asimmetrinin, ritmin, ayna tüzeylerin son yıllarda mimaride kullanımı dinamik kompozisyonlu yapıların meydana gelmesine sebep oluyor.

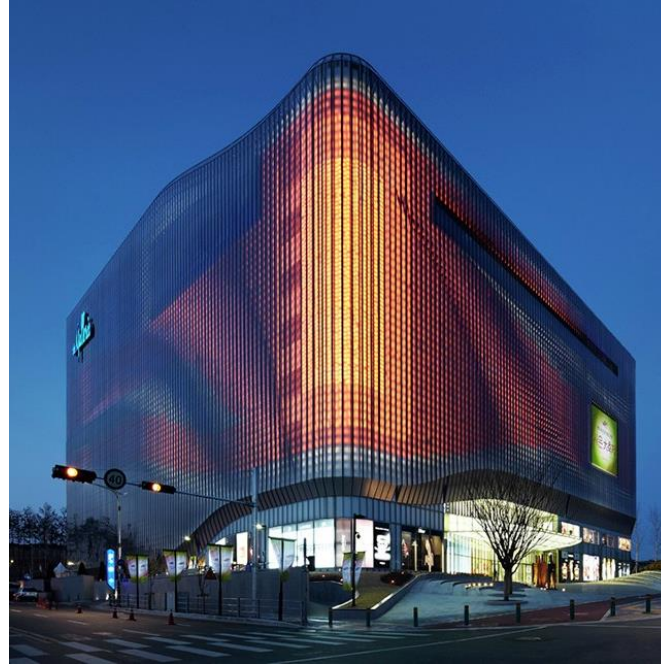

Porsche Müzesi - Stuttgart

Kinetik cephe tasarımlarında estetiğe daha çok ağırlık verilip, ışık, ısı ya da yağmura yönelik düzenlemelerden ziyade güzelliğin ön planda tutulduğu da oluyor, bilgisayar destekli animasyonlar ve ışıklandırma tercih edilir. Cephenin kendisi değişmese de, yüzeyi aydınlatan renkli ışık dalgaları tüm binanın hareket ettiği algısını uyandırıyor. Kinetik mimari, binaların, genel yapısal bütünlüğü azaltmadan, yapının bazı bölümlerinin hareket etmesine izin verecek şekilde tasarlandığı bir kavramdır.

Kinetik cephelerde hareket

Mimarlıkta zıtlık (kontrast) estetiği

Zıtlık, bir mimarlık kompozisyonundaki tasarım unsurları arasındaki farktır; öyle ki, her bir unsur diğeri ile olan ilişkisine göre daha güçlü hale gelir. Zıtlık, herhangi bir unsurun zıttının yan yana getirilmesi ile sağlanabilir. Negatif – pozitif alan, yan yana yerleştirilmiş tamamlayıcı renkler bir zıtlık örneğidir. Zıt unsurlar izleyicinin dikkatini yönlendirir. Bu anlamda zıtlık alanları, bir kompozisyonda bakılan ilk yerlerdir. Sanat açısından değerli görülen her yapıtta kuşkusuz çok iyi çözümlenmiş kontrast bir denge vardır. Bir şeyin değerlendirilmesinde karşıtlıklar daima ön plandadır. Zıtlıkta denge kurulması birçok şeyi çözümleyecektir.

Reng kontrastı

Dikey-yatay hecimlerin kontrastı

Doluluk -boşluğun kontrastı

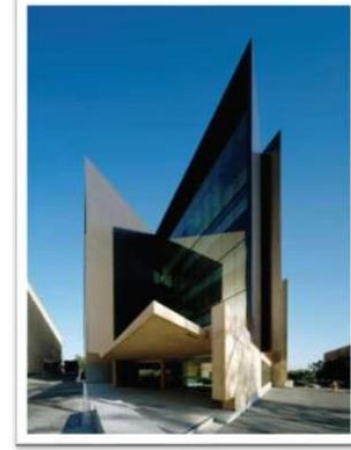
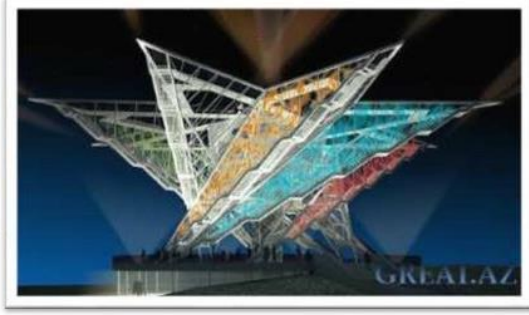
Geometrik biçimlerin kontrastı

Mimarlıkta uygunluk (aynılık ve benzerlik) estetiği

Uygunluk farklı kurallarla sağlanabilir. **Biçim, ölçü, renk, ritim, hareket, desen gibi çeşitli açılardan ele alınan uygunluk, öğeler arasında fiziksel, işlevsel, biçimsel ve üslupsal olarak kurulabilen ilişkidir.** Örneğın benzer amaçlara sahip olan öğeler işlevsel olarak uygunluk gösterirken, benzer dokulara sahip öğeler üslupsal olarak uyum gösterir. Cisimler arasında ortak veya yaklaşık benzerliklerin bulunmasına uygunluk denir. Uygunluk, cisimlerin fiziksel yapılarında olabileceği gibi onların karakterinde, esinlendikleri anlamda ve hizmet beraberliklerinde de olabilir. Bazı formlar birbirleri ile ilgileri olmadıkları halde, biçim yönünden benzerlik göstere bilirler. Tasarımda öğeler arasındaki yakınlık ve birlik, parça bütün arasındaki uygunluk üslup uygunluğu ile sağlanır. Örneğın; tasarımda geometrik formların hakimiyeti sağlanmışsa bu forma uymayan formun kullanılması düzenlemeyi bozar.

Mimari kompozisyonunda egemenlik / odak noktası (dominant, vurgu)

Bir mimari kompozisyonunda kullanılan ögelerden birinin ya da bir grubun diğer ögelere göre ölçü, değer, renk, doku bakımından üstünlük sağlamasıdır. Her türlü egemenlik zıtlıkla sağlanır. Tasarımın esas düşmanı yeknesaklıktır. Gözlemcinin bir tasarıma ilgi uyandırabilmesi için hayal gücünü kurcalaması gerekir. Amaç dikkat çekmek ve bakan bireyde haz uyandıran bir düzenleme sağlamaktır. Bu bir kompozisyonda odak noktasının oluşturulmasını sağlamakla gerçekleştirilir. Son derece saf, soyut düzenlemelerde bile odak noktası bakan bireyin dikkatini çekecek; görsel heyecan uyandıracaktır. Birden fazla odak noktası, bir öge diğerinden ayrılırsa oluşur diye biliriz.

* Ögelerin çoğu düşey olduğunda yatay formların bir kaçı düzeni keserse odak noktası oluşur.

* Ögelerin çoğu yaklaşık aynı ölçüde ve biri oldukça büyük ise bu öge görsel olarak önem kazanır.

*

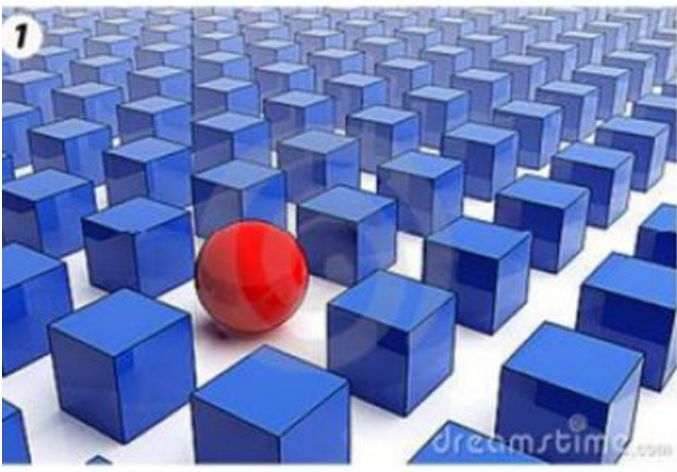
Tasarım da olduğu gibi mimarlıkta ta odak noktası, vurđu dikkat çekmek, istenen kısımdır. Bunu renk, şekil, form veya diğ er elemanlarla sağlayabiliriz. Açık-koyu, dolu- boş ilişkisi de bu noktada dikkat edilmesi gereken bir husus olacaktır. Tasarımda göz alıcı olan, odak noktasıdır. Boyut, yerleşim, şekil, renk, veya çizgilerin kullanımı vurgulanacak kısmı tanımlı kılar.

Mimarlıkta Vurđu (Aksent, Odak Noktası, Dominant, Egemenlik)

the Bahai Gardens in Haifa,İsrail

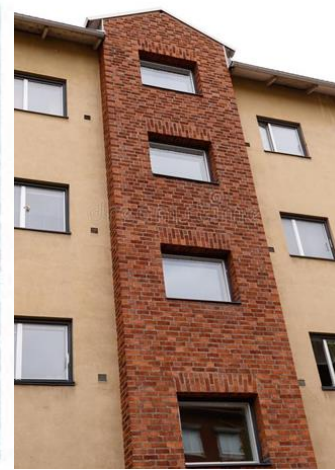
Amit Apel. Los Ancelisinde konut

Reng, biçim ve ölçü vurgusu

Doku ve deger ile vurğu

- * Yerleştirme yardımıyla
- * Beklenmeyen, ilginç öğeler dikkat çekerler.
- * Ölçü büyüklüğü
- Renk yoğunluğu
- Doku yoğunluğu

Her yapı bir dominant noktaya sahiptir genellikle.

Vurgu: farklı tasarım elemanları arasındaki farklılıkların anlatılmasında kullanılır. Zıtlığı barındırır.

Farklılıklar ölçüde, ölçekte, biçimde, yönde, dokuda, renkte vb. olabilir.

Tasarımdaki elemanların farklılığının belli bir derecenin üzerinde olması karmaşaya neden olur.

Haraketle vurğu

Yunanıstanda Afina Akropolunda Parfenon mebedi dominantdır

TARİHİ DOMİNANTLAR

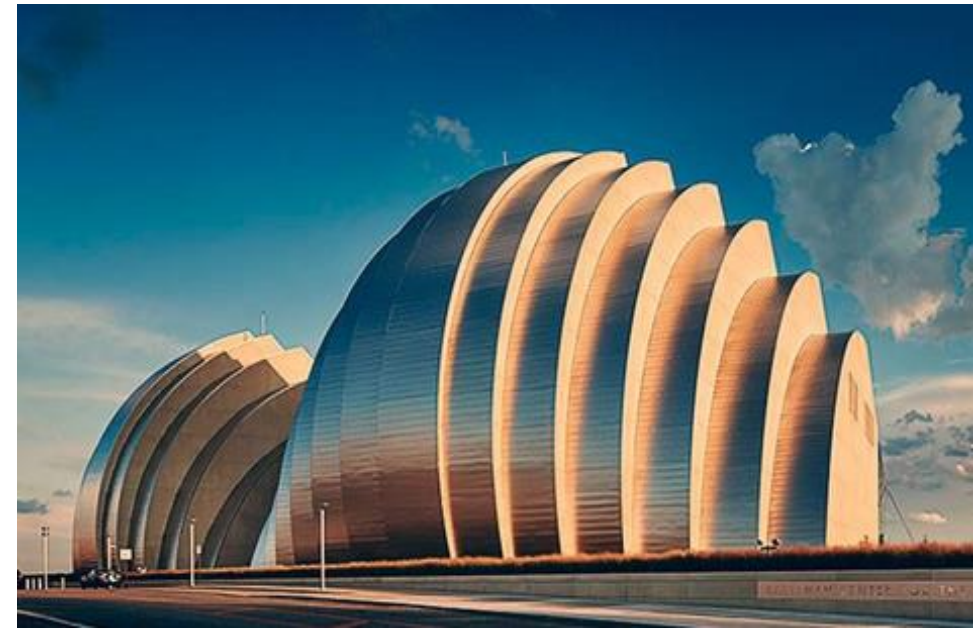

Pariste Etfel kulesi
MİMARLIKTA ŞEHİR ÖLÇEYİNDE VURĞU, (AKSENT, ODAK NOKTASI, DOMİNANT, EGEMENLİK)

Betazit camisi İstanbulda en belirgin üç tepeden birinde yerleşmiş

Mimnarlıkta Hiyerarşi (Koram)

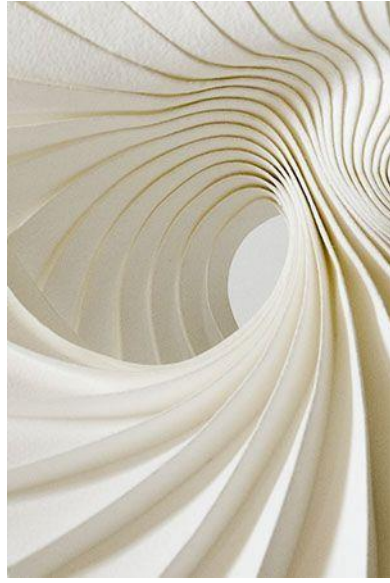
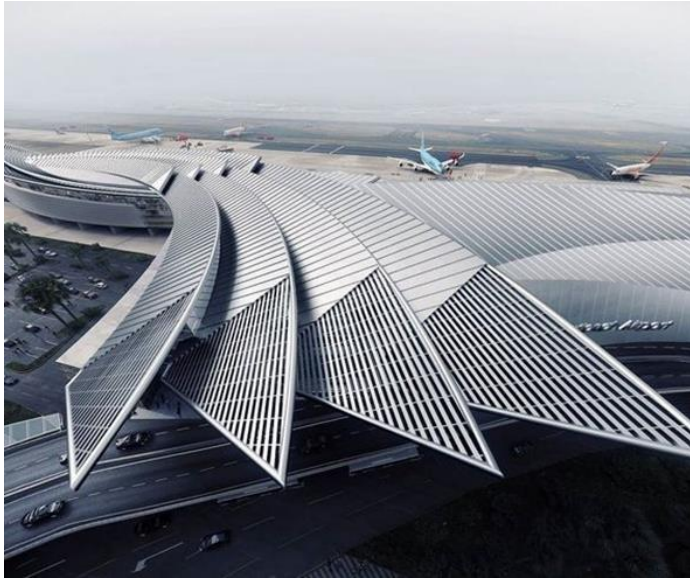
Hiyerarşi bir diğer adıyla koram, iki karşıt ucu uygun kademeler aracılığıyla birbirine bağlayan bir temel tasarım ilkesidir. Koram, bir tasarımda ya da sanat eserinde tasarım elemanlarının önem derecelerine göre sıralanmasıyla oluşmaktadır. Birincil, ikincil ya da üçüncül öneme sahip olan elemanlar vurgu derecesine göre ölçülendirilerek dizilmektedir. İki karşıt uç arasında sağlanan bu sıralama bir dizilim ve dizi etkisi yaratır. İki uç arasında ölçü farkı var ise uçlar arası büyükten küçüğe ya da küçükten büyüğe doğru bir dizilim yapılmalıdır. Düzenli kademelendirme koramın adeta bir gerekliliğidir. Aslında koramın bir bakıma tekrar olduğunu söyleyebiliriz. Koramın tekrardan farkı dizilim ve önem sırasıdır. Koram oluşurken biçimler gerekli yerlerde birbirlerini belli ölçülerde örttükleri gibi genellikle tamamen örtmezler.

Mimnarlıkta Hiyerarşı (Koram)

Bir mimarlık kompozisyonunda elemanlar, birbirleriyle ilişkiler içerisinde bir düzen oluştururlar. Bu düzen içerisinde kimi elemanlar yapıları itibariyle karşıtlık ve farklılıklar oluştururlar. Çevresiyle en çok karşıtlık oluşturan öğeler yüksek bir vurguya ve öneme sahiptir. Bu durum koramın oluşmasına neden olur. Koram, görsel düzenler içerisinde oluşması kaçınılmaz bir temel tasarım ilkesidir. Bu ilkenin temeli, 20. yüzyıl başlarında ortaya konan Gestalt kuramına dayanmaktadır. Almanca'da gestalt kelimesi form, biçim ve doku anlamında kullanılmaktadır. Bir mimari tasarımdaki eleman beynin algısal organizasyonu tarafından oluşturulan bütünden ayrıldığında anlaşılabilir değildir. Çevresinden en şiddetli şekilde ayrılan mimarlık elemanları en çok göze çarpan elemanlardır.

Merkezsiz Koram

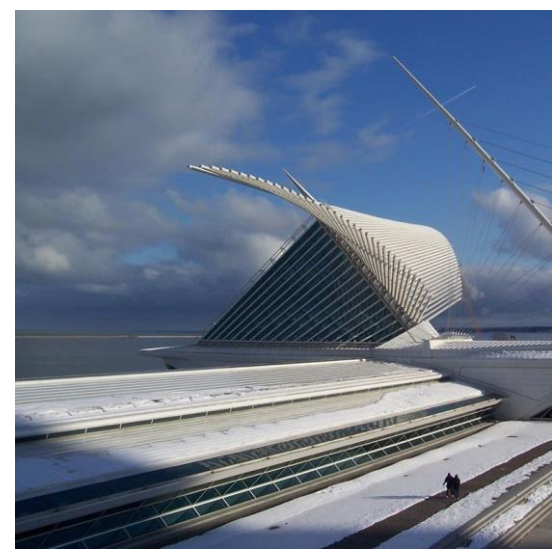
1. Hiyerarşi Yapısında derece farkını barındırır.
 2. Biçimlerin büyükten küçüğe veya küçükten büyüğe sıralanması,
 3. Aralıklarda genişten dar,
 4. Dardan geniş doğru geçişler düzenli bir uyum oluşturur.
- Hiyerarşi içinde kademelenme olgusu, olmazsa olmaz bir koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Hiyerarşi, kademelenme ile yapılan düzenleme biçimidir. Merkezi (tek merkezden dışa doğru) , Eksensel (bir eksen üzerinde büyükten küçüğe doğru) ve Çevresel (çevre üzeninde kademelenen) Hiyerarşi olmak üzere üç tür hiyerarşi vardır.

Çevresel Koram

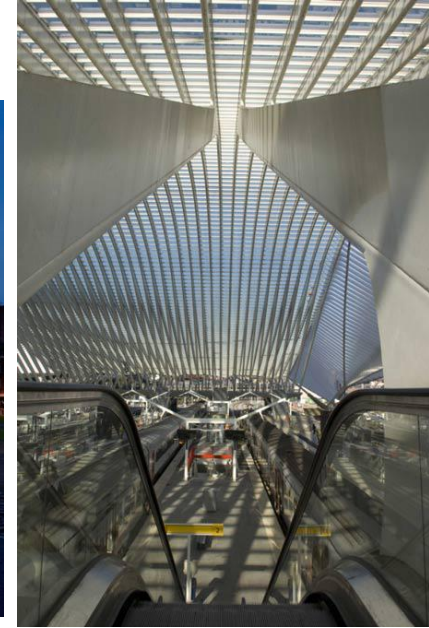
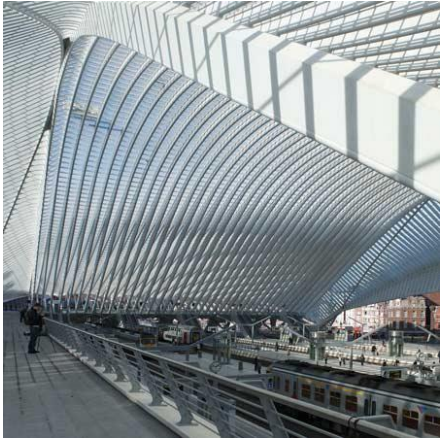

Eksensel Koram

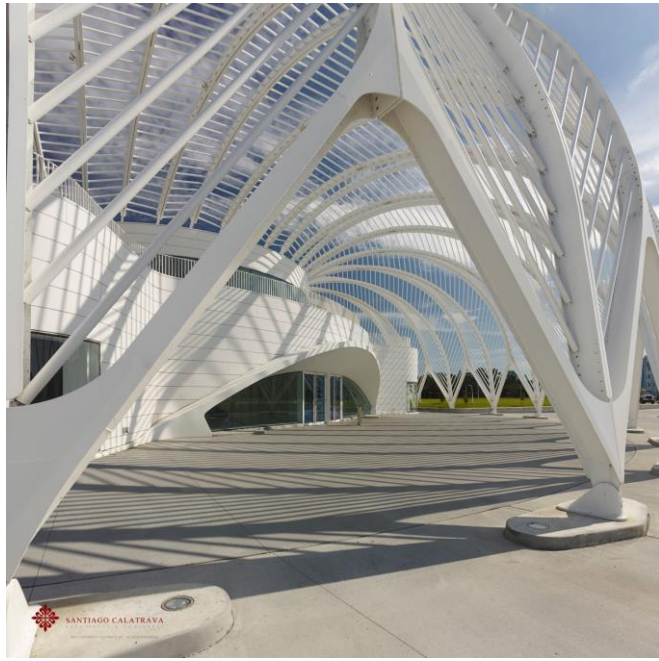

MİMARLIKTA HİYERARŞİ (KORAM)

Milwaukee Sanat Müzesi: Santiago Calatrava

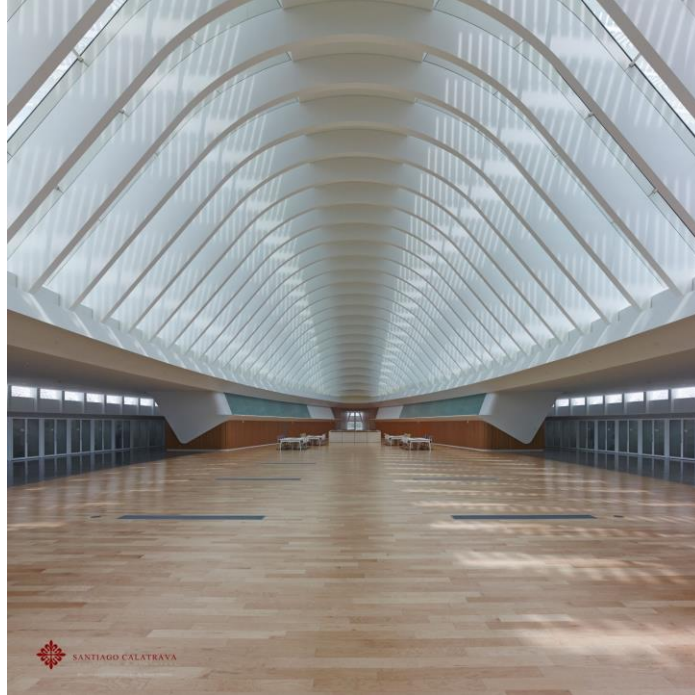
İspanyol mimar **Santiago Calatrava'nın**, Liege'de, tonozlu, cam ve çelik kanopi'den oluşan istasyonu yeni bir istasyon kültürünü simgelemekte. Liège-Guillemins istasyonu, şehrin ikiye bölünmüş yapısını yeniden bir araya getirmeyi hedeflemekte. Calatrava bu geçirgenliği geliştirmeyi amaçlamıştır.

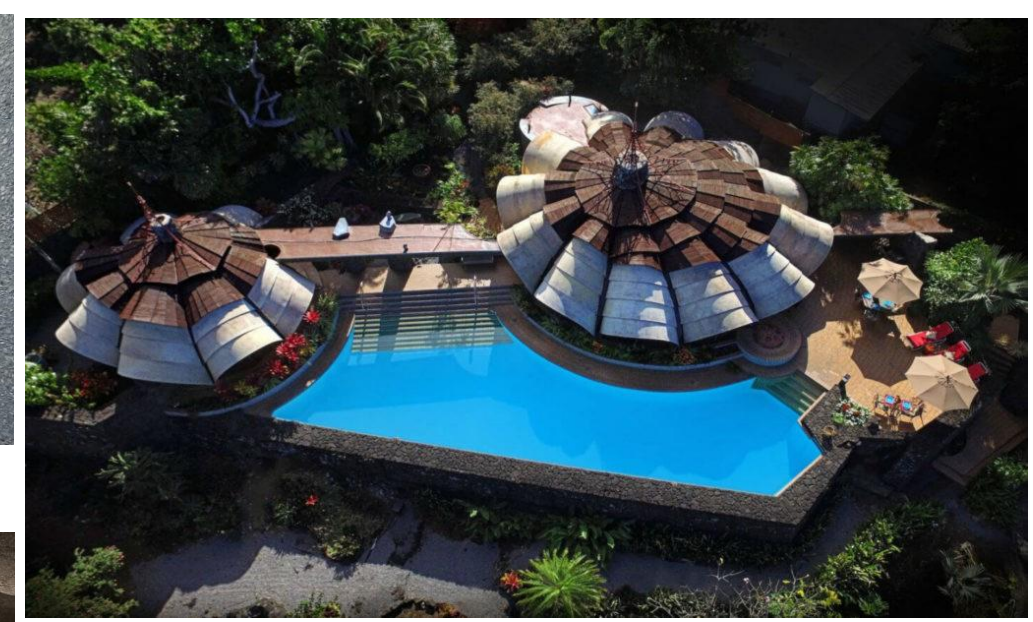

MİMARLIKTA HİYERARŞİ (KORAM)

Florida Politeknik Üniversitesi Santiago Calatrava

MİMARLIKTA HİYERARŞİ (KORAM)

Kendrick Bangs Kellogg tarafından tasarlanan ev, bir çölde olduğu gibi Kaliforniya çölünden yükseliyor, Yukarı doğru işaret eden çok sayıda metal bıçaktan oluşan bir önsezi çitiyle çevrilidir

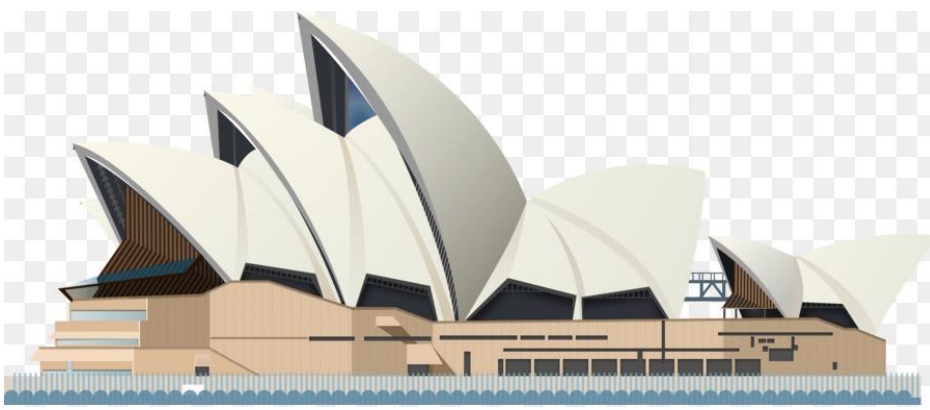
Kaliforniya'nın 2.400 mil batısında Hawaii'deki Onion Evleri ünlü mimar Kendrick Kellogg'un vizyoner tarzının başlıca örneğidir. Kellogg, organik mimarinin öncülerinden biriydi. Evin açıkça sanatsal bir tasarım işi olmasına rağmen, Kellogg genel olarak yerel kaynaklı malzemeler kullanarak çok katmanlı bir ev tasarladı.

Teras Yeşil Yapılarda Koram

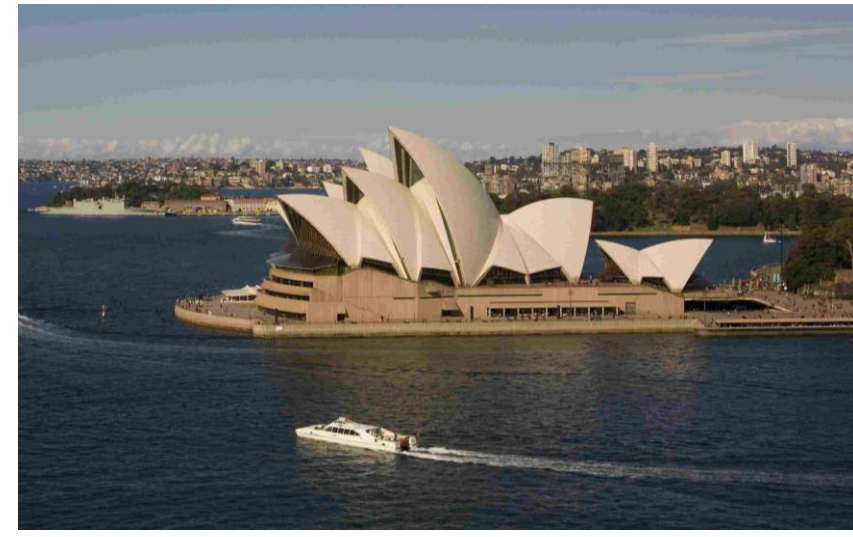
MİMARLIKTA HİYERARŞİ (KORAM)

Sidney Opera Binası

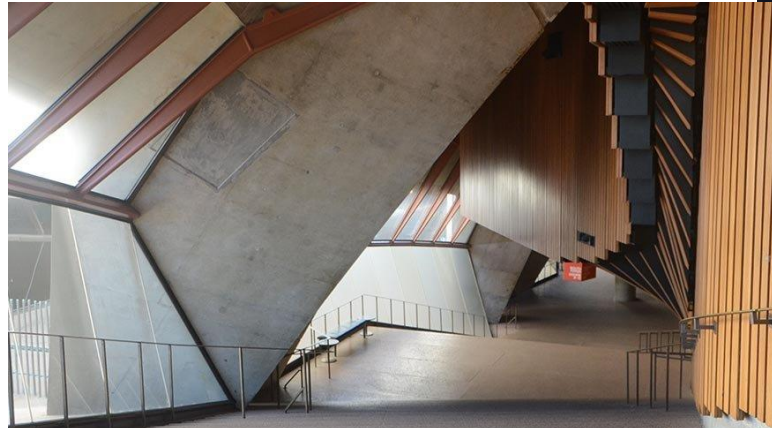

Avustralya'nın Sidney şehrinde **Jørn Utzon** tarafından 1959 yılında tasarlanan Sidney Opera Binası, 1973 yılında tikilmiş 2007 yılında UNESCO tarafından Dünya Mirasları Listesi'ne eklenmiştir. Yapının belirli bölümlerinde strüktürel problem oluşmuştur. Tam 12 kez denedikten sonra, bir kürenin kesitlerinden oluşan nervürlü beton kabuk sistemi oluşturulmuştur. Sidney limanındaki yatların yelkenlerinden esinlenerek Utzon geometrik parçalar bir küre çıkardı ve bir heykel formu oluşturdu

Sidney Opera Binası

«Daha yüksek ya da daha düşük asılı formların kontrast çatılar, eleman arasında sürekli değişen yükseklik, koram, egemenlik, asimetrik denge, ritm, bütünlük mimarın eline çok güzel araçlardır» - Utzon

Mimarlıkta Bütünlük (Birlik)

Birlik, tasarımın tüm öğelerinin uyum içinde olduğu stilistik bir planın veya kavramın yaratılmasıdır. Birlik, oldukça genel bir kavram olabilir ve her mimar kendi tasarım disiplini içinde bu kavramı oluşturur. İdeal olarak, bu kavram tasarımın genel üretim kurallarına dayanır. Bütünden herhangi bir öğe dağılmadığında birlik vardır; ancak çeşitliliği olmayan birlik sıkıcı olabilir. Çeşitliliğe sahip bir birlik genellikle hem sanatta hem de mimarlıkta daha fazlasını sunar.

KAYNAKLAR

- Anderson, J., Mimari Tasarım, Mimarlık Temelleri Serisi:03, Literatür, 2011.
- Ching, F.D.K., Mimarlık, Biçim, Mekan, Düzen, YEM, İstanbul, 2002.
- Corbusier, L., Bir Mimarlığa Doğru, YKY, İstanbul, 2003.
- Crowe, N., Lessau, P., Visual Notes for Architects and Designers, Wiley, 2011.
- İzgi, U. Mimarlıkta Süreç: Kavramlar-İlişkiler, YEM, 1999
- Jormakka, K., Adım Adım Tasarım Yöntemleri, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul, 2012.
- Frederick, M., Mimarlık Okulunda Öğrendiğim 101 Şey,YEM, İstanbul, 2009.